

כד. בעניין שנים שעשאוה

א

הגמרא בשבת (דף ג ע"א) מביאה ברייתא: "רבי אומר מעם הארץ בעשתה העושה את כולה ולא העושה את מקצתה יחיד ועשה אותה חייב שנים ועשו אותה פטורין". ובפרק המצניע (שבת דף צב ע"ב) מובאת ברייתא הלומדת מבעשתה שנים שעשאוה פטורים. בש"ס וברמב"ם¹ אנו מוצאים את דין שנים שעשאוה פטורים רק לגבי שבת, אך הפסוק: "ואם נפש אחת תחטא בשגגה מעם הארץ בעשותה אחת מכל מצות ד' אשר לא תעשינה ואשם" (ויקרא ד כד) נאמר בכל חיובי חטאת ולא רק בשבת. יש לחקור אפוא האם המיעוט מתייחס רק למלאכות שבת או שגם באיסורים אחרים פטורים שנים שעשאוה. רע"א (חידושי רע"א שבת דף צג ע"א ובנדפס על גליון רמב"ם הוצאת פרנקל בפ"א הט"ז מהלכות שבת) מרחיב את החקירה ושואל האם המיעוט נאמר רק לגבי חטאת או גם לגבי מלקות, כגון שנים עשו מלאכה ביום טוב האם הם פטורים ממלקות או לא. חקירות אלו תלויות בשאלה אחרת: האם המיעוט בעשותה מתייחס רק לפטור מקרבן חטאת או שהמיעוט מגלה שמעשה עבירה שנעשה על ידי שנים לא נחשב כמעשה עבירה, ומן התורה גם איסור אין כשהמעשה נעשה על ידי שנים. ולפי זה יש לחקור בכל האיסורים שבתורה האם יש איסור מן התורה כשהאיסור נעשה על ידי שנים.

בפני יהושע (שבת דף צג ע"א) מוכיח ממשנה זבחים (קח ע"א) שרק

לעניין שבת נאמר הפטור של שנים שעשאוה,² וכן הוכיח רע"א מן הרמב"ם בהלכות כלאיים (פ"ט ה"ט): "ואפילו מאה הנהיגו כלאים כאחד כולן לוקין", ומשמע שאפילו בזה יכול וזה יכול כולם חייבים, ולהלן נדון בדברי רע"א אלו. אשר לשאלה אם המיעוט לשנים שעשאוה הוא גם מאיסור, דן בזה בבאר יצחק (שו"ת סימן יד) וכתב שמסברא צריך לומר שאין איסור בכלל משום שמבעשותה הברייתא ממעטת גם זה עוקר וזה מניח וגם שנים שעשאוה (שבת דף ג ע"א). והרי זה עוקר וזה מניח ודאי ממעט גם מאיסור כמפורש ברש"י ריש מכילתין דזה עוקר וזה מניח אינו אסור אלא מדרבנן (דף ג ע"א ד"ה פטור אבל אסור), אם כן לכאורה הוא הדין גם המיעוט הנוסף שממעט זה יכול וזה יכול שאין בו איסור תורה כלל. וכן מוכיח הבאר יצחק מן הרמב"ם (הלכות שבת פרק א') שבאותו פרק כלל הרמב"ם את כל הפטורים: מקלקל דבר שאינו מתכוין ושנים שעשאוה, ומשמע דכל הפטורים שוים. ועוד שהרי הרמב"ם כתב שם (בהלכה ג') שכל מקום שנאמר שהעושה דבר זה פטור הרי זה פטור מסקילה וכתר וקרבן אבל אסור לעשותו בשבת מדברי סופרים, ולגבי שנים שעשאוה כתב הרמב"ם שפטורין (הלכה טו). אם כן מבואר

2 וצריך בירור, דעיין שם שבשחטי חוץ, שנים ששחטו פטורים ושנים שהעלו אבר למזבח חייבים, ובגמרא שם משמע מדברים אלו נלמדים מפסוקים. ומצאתי שהקשה כך על פני יהושע הגר"מ דן בחמדת ישראל (קונטרס דרך חיים סימן י"א דף מ"א ע"א) וכן הקשה בבאר יצחק (סימן יד).

1 הלכות שבת פ"א הט"ו, פ"י הכ"ג, פ"יג ה"ה.

הוא אמינא שחייב גם בלא הנחה, קמ"ל הפסוק שצריך גם עקירה וגם הנחה כדי להתחייב. וכיון שמסברא אין איסור בזה עוקר וזה מניח ובלא הלימוד מהפסוק, לכן אי אפשר ללמוד מכאן שבכל שנים שעשאוה שנלמד מהפסוק שאין איסור.

אלא שיש להעיר על דברי המקור חיים, שהתוספות לעיל (דף ג ע"א שניהם פטורים) כתבו על שאלת הגמרא: "והא איתעבידא מלאכה מבנייהו" שלא פריך שיתחייב הראשון, דאין סברא דעל ידי השני שעשה הנחה וגמר המלאכה יתחייב הראשון אלא אשני קא פריך שיתחייב לפי שעל ידו נגמרה המלאכה. ולפי דברי התוספות, אין סברא לפטור בזה עוקר וזה מניח אלא שלולא הפסוק היה מתחייב המניח והפסוק מלמד שגם זה כשנים שעשאוה ופטור. וזה סותר לדברי התוספות להלן (דף צג ע"א ד"ה חד) שיש לפטור מסברא כמו כותב אות אחת. ועיין בחידושי החתם סופר שעמד על הסתירה וכתב על דברי התוספות בדף צג ע"א: "דהוה ס"ד לחייב אהוצאה בלי הנחה, פ"י אי לא הוה כתיב קרא אבל השתא דאהנחה קפיד קרא הוה הנחה טפי חיוב חטאת מעקירה עיין לעיל ג' ע"א תוס' ד"ה פטורי וכו' ע"ש וק"ל". ולפי דבריו שאלת הגמרא בדף ג' שהא אתעביד מלאכה מבנייהו, היא לאחר הפסוק, ופטור משום שהוה שנים שעשאוה. ואם כן הרי מוכח שגם זה עוקר וזה מניח הפטור נלמד מהפסוק ולא מסברא. ואם כן חוזרת ראית הבאר יצחק משנים שעשאוה. כל זה אמור בשיטת התוספות, אבל רש"י יכול לסבור כדברי המקור חיים דזה עוקר וזה מניח נלמד מסברא ואם כן אין להוכיח מזה עוקר וזה

דשניים שעשו אין בו איסור דאורייתא כלל רק איסור דרבנן.³ ולבסוף מביא הבאר יצחק את דברי המקור חיים (בהגהותיו על שו"ע או"ח סימן רס"ו) שדעתו נוטה ששנים שעשו פטורים רק מחטאת אבל מכלל איסור תורה לא יצאו, ולכן הכריע שאמירה לשני נוכרים שיעשו יחד אין זה אלא שבות אחת ולא שבות דשבות, ואסור להקל באופן זה, וכמו כל אמירה לנכרי.

והנה המקור חיים שם כתב וז"ל:

אלא נראה דלא ילפינן לאו מקרבן ודוקא בזה עוקר וזה מניח פטור אפילו מלאו דשביתת בהמתו מטעם שכתבו התוספות שם בד"ה חד למעוטי דזה עוקר מסברא ויש לפטור כמו בעשה מקצת מלאכה רק דה"א אהוצאה והכנסה קפיד ואינו אלא גילוי מילתא דהוצאה בעינן ג"כ כל המלאכה וממילא בבהמה ג"כ פטור אבל בשנים שעשאוהו דבכל עבירות אסור אפשר דגם לענין לאו דמחמר ושביתת בהמתו ג"כ אסור ודו"ק.

כוונת המקור חיים היא, למה שכתבו התוספות (דף צג ע"א ד"ה חד) שצריך מיעוט לזה עוקר וזה מניח ולא לזה כתב אות אחת וזה כתב אות אחת משום שה"א אהכנסה והוצאה קפיד קרא, וליחייב אפילו בלא הנחה. וז"ל: "חד למעוטי זה עוקר וזה מניח: וזה כתב אות אחת ובא חבירו וכתב אות שניה לא איצטריך קרא אלא אהוצאה דה"א אהכנסה ואהוצאה הוא דקפיד רחמנא וליחייב אפי' בלא הנחה". ולפי התוספות, הפטור של זה עוקר וזה מניח הוא מסברא, אלא שצריך את הפסוק משום שיש

3 לגבי הראיה מלשון פטור שברמב"ם, המשנה ברורה (סימן ש"מ בבאור הלכה ד"ה על שתי שערות) סובר דאין להוכיח מזה עיי"ש.

נאמר שהמיעוט נאמר רק לגבי חטאת אבל יש איסור לאו גם בשניים שעשאוה כדעת המקור חיים, צריך לומר לדעת הרא"ש יש איסור לאו בחי נושא את עצמו. וקשה שהרי בגמרא שם איתא דבן בתירא מתיר למכור סוס משום דלרכיבה עומד וחי נושא את עצמו, וכפי שמבאר שם רש"י: "לאו איסורא דאורייתא איכא שאין זו מלאכה לגבי הסוס וגבי אזהרת שביתת בהמה מלאכה כתיבה". והרי ברכיבה על בהמה צריך להיות אסור משום מחמר לדעת התוספות רא"ש כיון שבשניים שעשו יש איסור לאו. ואילו לדעת תוספות הרא"ש, אם נקבל את דברי המקור חיים, יש איסור לאו. הלכך על כרחך צריך לומר שלדעת תוספות הרא"ש אין איסור דאורייתא בשנים שעשאוה.

אלא ששאלה זו על המקור חיים מיושבת לפי מה שכתב בהגהות מרדכי (קידושין סימן תקס"ה) שאין איסור למסור בהמה דקה לרועה אף שיוציאנה מחוץ לתחום, גם אם איסור תחומין דאורייתא, הואיל ואין סקילה, והלאו של שביתת בהמתו נאמר רק במלאכה שיש עליה חיוב סקילה. והוכיח המרדכי שאין תחומין בבהמה מן הסוגיא בע"ז:

ועוד ראיא, דאסרינן פ"ק דע"ז להשאל ולהשכיר בהמה גסה לעובר כוכבים שמא יעשה בה מלאכה בשבת ומפרש טעמא דקא עבר על לאו דלא ינוח או משום נסיוני פי' שפעמים מוכרה ע"ש ומנסה העובר כוכבים ושומע קול בעליה והולכת וה"ל מחמר ועבר על לא תעשה כל מלאכה. ולמה לא מפרש טעמא שמא יוציאנה חוץ לתחום דשכיח טפי...

דברי המרדכי אלו הובאו במגן אברהם בשו"ע (או"ח סימן ש"ה סעיף כ"ג) על דברי

מניח שגם כל שנים שעשאוה האיסור הוא מדרבנן.

והנה לכאורה דין זה מבואר מירושלמי חגיגה (פרק ב דף ט) לגבי ארבעה שנכנסו לפרס ומובא שם על אלישע בן אבויה:

אוף בשעת עקתא הוון מטענין לון מטולין והוון מתכוונין מיטעון תרי חד מטול משם שנים שעשו מלאכה אחת אמר אטעוננון יחידאין אזלון ואטעונינון יחידיין והוון מתכוונין מיפרוק בכרמלית שלא להוציא מרה"י לרשות הרבים.

הרי ששניים שעשו נתמעט לא רק מחטאת אלא גם מאיסור לאו ולכן בשעת השמד כשהיו נותנים משאות על ישראל בשבת היו עושים על ידי שנים, ולכן אלישע בן אבויה אמר שיתנו המשא על אחד כדי שיעבור על איסור דאורייתא. וכן משמע מרש"י בשבת (דף קנג ע"ב ד"ה כל שבגופו חייב חטאת) שכתב: "הלכך, כי עביד ליה חבריה הוי ליה שנים שעשאוה, ואסור מדרבנן, ולא שריוה גבי כיס". ואף על פי ששם מדובר על זה עוקר וזה מניח, מכל מקום רש"י נקט לשון: "הוי ליה שנים שעשאוה" משמע ששניים שעשאוה הוא איסור דרבנן. ויש לדחות דשגרא דלשנא נקט וכוונתו לזה עוקר וזה מניח דוקא, וזאת על פי הגמרא (שבת דף צג ע"א) דכוללת זה עוקר וזה מניח אליבא דרבי שמעון בכלל שנים שעשאוה. אולם אפשר להוכיח לכאורה מתוספות הרא"ש, דהנה התוספות (שבת דף צ"ד ע"א ד"ה שהחי) דנו אם הפטור של חי נושא את עצמו הוא משום שנים שעשאוה. מסקנת תוספות היא שממשכן גמרינן שלא היו נושאים דבר חי. תוספות הרא"ש (דף צד ע"א) דחה את הסבר התוספות, וכתב שהטעם הוא משום שנים שעשאוה. אם

נושא את עצמו לאו איסור דאורייתא איכא שאין זו מלאכה.

ב

והנה, בנוגע לשאלה אם בעשותה מתייחס גם לשאר איסורים, בתשובת הרשב"א (סימן

כח) כתב:

מסתברא שלא נאמרו דברים הללו של מסייע אלא לענין שבת ולענין זב. וטעמא משום דלענין שבת אמרינן שנים שעשו פטורין דכתיב בעשותה. וכשזה יכול וזה יכול לרבי יהודה נקרא מסייע והילכך שניהם פטורין. אי נמי בזב משום דבעיא שינשא רובו עליו.

ועיין עוד ברשב"א ב"ק (דף נג ע"ב) שכתב דהא דמבואר דבהכחהו עשרה בני אדם דפטורים היינו דוקא בעשר מקלות אבל אם הכחהו במקל אחד חייבים ומדמה להא דב"ק (דף נא ע"א) שהגמרא ממעטת "כי יכרה איש בור", אחד ולא שניים, אבל שנים שעקרו חוליא אחת שניהם חייבים. וזה בהתאם לשיטתו דדין שניים שעשאוהו נאמר רק לגבי שבת. אמנם בדברי הרמב"ם משמע דחולק עליו ופוטר גם במקל אחד, מהא דכתב (הלכות רוצח פרק ד' הלכה ו') דהוא הדין לשניים שדחפוהו או שכבשוהו לתוך המים שכולן פטורים, עי"ש. אך אין להוכיח מהרמב"ם לגבי שניים שעשו במקומות אחרים משום שטעמו של הרמב"ם הוא דגם אופן זה נתמעט מאיש כי יכה כל נפש, ואכמ"ל. לעומת זה עיין ברש"י פסחים (דף פה ע"ב ד"ה דעבד ליה עקירה והנחה) שכתב: "וגבי שבת וכל חיובי חטאת כתיב בעשותה בעושה את כולה ולא בעושה את מקצתה". אמנם רש"י עוסק באחד שעושה עקירה לחוד שאינו מתחייב עד שיעשה את כולה. אך כיון שהלימוד הוא אותו לימוד לשנים שעשאוה,

הרמ"א. המחבר פוסק שמותר למסור סוס או פרד או חמור לרועה עכו"ם. הרמ"א כותב על דברי השו"ע: "וכ"ש שאין לחוש שהרועה יוציא אותם חוץ לתחום דהא תחומין דרבנן", על זה הביא המגן אברהם (ס"ק יח) את הדרכי משה בשם הגהות מרדכי שכתב שאפילו למ"ד תחומין דאורייתא מותר למסור בהמה לרועה נכרי. ועיין בהגהות רע"א (או"ח סוף סימן ש"ה) שכתב שלמ"ד תחומין של יב מיל דאורייתא זו כוונת הגמרא "מפני שהוא עושה מלאכה שאין חייבין עליה חטאת", כלומר שאף שיש חשש של תחומין דאורייתא שיוציא אותה מחוץ ל"ב מיל, הואיל ואין בו סקילה אין איסור שביתת בהמה ולכן בן בתירא מתיר. לפי דברים אלו, אין מקום לשאלתנו על המקור חיים שלפי דבריו יש לאסור למכור לעכו"ם סוס לדעת בן בתירא משום חשש מחמר לדעת תוספות הרא"ש שסובר שחי נושא את עצמו נחשב שנים שעשאוהו. כיון שאין איסור שביתת בהמה בדבר שאין בו חיוב סקילה, בן בתירא מתיר אף שיש איסור לאו בחי נושא את עצמו.

ועיין באוצר הגאונים חלק התשובות (על דף יט סימן ל"ט וסימן מ') דרבנו האי גאון אוסר למסור חיותא לרועה גוי שמא יוציאנו חוץ לתחום ע"ש⁴. לפי רב האי קיימת ההוכחה מתוספות הרא"ש הסובר שטעם ההיתר בחי נושא את עצמו הוא משום שנים שעשאוה שאין בשנים שעשאוהו איסור דאורייתא. כמו כן יש ראיה אם נאמר שרש"י סובר כתוספות הרא"ש שחי נושא את עצמו משום שנחשב כשניים שעשאוהו, ואם כן ודאי שאין איסור דאורייתא שהרי כתב רש"י (דף צד ע"א ד"ה מתיר בסוס, ונזכר לעיל) שבסוס הואיל ולרכיבה עומד וחי

ששחטו. ויש לומר עוד דסבירא להו דכי ממעטינן שנים שעשו מבעשותה היינו דוקא אם עיקר החיוב הוא על המעשה כמו בשבת שעיקר החיוב על מעשה המלאכה אבל בשחטי חוץ שעיקר האיסור משום החפצא שהקרבן נשחט בחוץ אין קפידא שיהיה דוקא בעשותה את כולה ולא מקצתה. ולכן יש צורך בלימוד מיוחד למעט שנים שוחטים בשחטי חוץ.

ג

והנה, מדברי הריטב"א והראשונים ההולכים בעקבותיו דמקשים למה לי קרא למעט בשחטי חוץ שנים ששחטו, ניתן להוכיח לא רק שסוברים שנים שעשאוה הוא בכל התורה, אלא גם סוברים שנים שעשאוה נתמעט גם מאיסור לאו דאם נאמר שרק מחטאת נתמעט, מה הקושיה דלמא בעשותה בא למעט מחטאת וההוא בא למעט מאיסור לאו. אלא על כורחך סבירא להו דגם מאיסור נתמעט. בדרך זו הוכיח המקור חיים שם, (שלא ראה את חידושי הריטב"א בקידושין) להיפך, דבעשותה מתייחס רק לקרבן ולא ללאו, דמקשה את קושית הריטב"א, למה הגמרא לא מביאה בשחטי חוץ את המיעוט בעשותה שנים ששחטו פטורים, והוכיח מכאן שבעשותה מתייחס רק לחטאת ולא ללאו.

אם כן הוכחנו שלדעת הרבה ראשונים בכל חייבי חטאות נתמעטו שנים שעשאוה, ולא בלבד מחטאת אלא גם מאיסור לאו. אשר ללאוין אחרים, מרש"י הנ"ל בפסחים (דף פה ע"ב ד"ה דעבד) נמצא בפירוש דרק חיובי חטאת נתמעטו מבעשותה ולא שאר חיובי לאוין, דאיתא שם "א"ר אמי המוציא בשר פסח מחבורה לחבורה אינו חייב עד שיניח, הוצאה כתיב ביה כשבת, מה שבת עד דעביד עקירה

הרי משמע ברש"י שהמיעוט נאמר בכל חיובי חטאת.

והנה בגמרא קידושין (דף מג ע"א) על הפסוק שנאמר בשחטי חוץ "דם יחשב לאיש ההוא דם שפך ונכרת האיש ההוא מקרב עמו" (ויקרא יז, ד), איתא "חד למעוטי שנים שאוחזים בסכין שוחטים וחד הוא ולא אנוס הוא ולא שוגג הוא ולא מוטעה", והקשה הריטב"א דלמה לי קרא, תיפוק ליה מדכתיב בעשותה ודרשינן מיניה שנים שעשאוה פטורים. משאלת הריטב"א משמע דסבירא ליה דמיעוט זה מתייחס גם לשאר חיובי חטאות.⁵ ועיין בתוספות טו"ך ובשיטה לא נודע למי ובתוספות רבנו שמואל ב"ר יצחק בקידושין שם דכולם מקשים כקושית הריטב"א, ומשמע דכולם סוברים שמיעוט בעשותה מתייחס לכל חיובי חטאות. וראה בריטב"א בקידושין שהקשה גם על המיעוט הוא ולא אנוס, תיפוק ליה מולנערה לא תעשה דבר, אבל הרשב"א שם מקשה רק על המיעוט "הוא ולא אנוס" למה לי קרא, ולא מקשה על המיעוט של שנים שאוחזים בסכין ושוחטים, והיינו כשיטתו בתשובה הנזכרת לעיל שבעשותה בא למעט רק לגבי שבת ולא לאיסורים אחרים. אך עיין בתוספות זבחים (דף קח ע"ב ד"ה שוגג) שגם כן אינם מקשים אלא על המיעוט של אנוס, למה צריך פסוק מיוחד לפטור, וכן הרמב"ן המאירי ושיטה קדמונית בקידושין מקשים רק על המיעוט של אנוס, ולכאורה קצת ראייה שדעתם ג"כ כדעת הרשב"א דמיעוט של בעשותה מתייחס לשבת בלבד, ולכן לא שאלו על המיעוט של שנים

5 ועיין בריטב"א שמתרץ שהואיל ובזבחים (דף קח ע"ב) מרבינן לחייב שניים שהעלו את האבר בחוץ, סלקא דעתך שנרבה גם שנים שוחטים.

ולא משום שבאיסור לאו אין פטור של שנים שעשאוה.

וכן אין להוכיח מדברי הרמב"ם בהלכות כלי המקדש (פרק ג הלכה י"א) שכתב שם: "לויים שעבדו עבודת הכהנים או שסייע לוי במלאכה שאינה מלאכתו חייבין מיתה בידי שמים שנאמר ולא ימותו אבל כהן שעבד עבודת לוי אינו במיתה אלא בעשה" ומשמע שגם אם סייע באופן של שנים שעשאוה יש חיוב מיתה, משום שיש לומר ששם מיירי באופן שזה אינו יכול וזה אינו יכול, וכמו שכתב אור החיים בפרשת קרח (יח, ג): "מלאכת השוערים כך היתה שהיו מתקבצים בכנופיה להגפת שערים ולפתיחתם", משמע שאחד אינו יכול להגיף את השוערים לבדו.

אלא שהאבני נזר (יו"ד סימן שצ"ג ס"ק י") מוכיח שיש דין שנים שעשאוה בשאר איסורים מתוספות במסכת עבודה זרה (דף ס ע"א ד"ה הוה עובדא) שכתבו דאם ישראל וגוי שפכו יחד באופן שזה אינו יכול וזה אינו יכול, היין אסור, ובזה יכול וזה יכול היין מותר. וכן כתב הר"ן במסכת עבודה זרה (דף כח ע"א ברי"ף בד"ה אמר) ומשמע דגם בשאר איסורים נאמר הדין של שניים שעשאוה. אך לפי זה צריך עיון איך להסביר הא דשנים שטבחו חייבים (שבת דף צג ע"ב) וכן לגבי נזיקין בחמשה שישבו על ספסל ומרבה בחבילה דלא מחלקין בין זה אינו יכול וזה אינו יכול לזה יכול וזה יכול ובכל אופן שניהם חייבים (עיי' רמב"ם הלכות חובל ומזיק פרק ו הלכות יג-טו). ועיין תוספות (בבא קמא דף ס ע"א ד"ה ליבה) דזה יכול וזה אינו יכול זה שאינו יכול פטור מנזיקין מדין מסייע שאין בו ממש כמו שנים שעשאוה. ויש לומר שנוזיקין אכן לא נלמדו מבעשותה,

והנחה אף הכא נמי עד דעבד עקירה והנחה". וכתב רש"י: "כשבת דבעינן עקירה והנחה דעד שנייה לא נגמרה מלאכה וגבי שבת וכל חיובי חטאת כתיב בעשותה בעושה את כולה ולא בעושה מקצתה והאי נמי אע"ג דלאו בר חטאת הוא הוצאה כי התם בעינן". וכוונתו, דבהוצאת פסח אין חיוב חטאת ואם כן המיעוט בעשותה לא מתייחס אליו ואם כן היה צריך להתחייב גם במקצתה אלא הואיל והוצאה כתיב ביה בעינן כמו הוצאה בשבת. הרי בפירוש דרק חיובי חטאות נתמעטו מבעשותה ולא שאר חיובי לאוין.

לעיל הזכרנו את דעתו של רע"א שבחייבי לאוין אין פטור של שנים שעשאוה. ראה ברע"א (נדפס על הרמב"ם הוצאת פרנקל) על הרמב"ם בהלכות כלאיים (פרק ט' הלכה ט') שכתב: "וכן אם היה יושב אחד בעגלה ואחד מנהיג שניהם לוקים ואפילו מאה שהנהיגו כלאיים כאחד כולן לוקין", שהביא את דברי מהר"ם די בוטון (סימן ס"ג) שאפילו זה יכול וזה יכול לוקין. מדבריו משמע דבחייבי לאוין לגבי מלקות אין פטור של שנים שעשאוה. ולענ"ד אפשר לשדות ביה נרגא, וזאת על פי מה שכתב הרמב"ם (שם הלכה ז') דאפילו הנהיגם בקול לוקה "שנאמר יחדיו מכל מקום". וצריך עיון, למה לי הטעם של יחדיו מכל מקום, תיפוק ליה דעקימת שפתיו הוי מעשה כדברי ר' יוחנן בבבא מציעא (דף צ ע"ב). ועיין במראה הפנים על הירושלמי (פרק ח' הלכה ב') דכתב דמשמע מהסוגיה דלמסקנא ר' יוחנן חזר בו ממה שאמר שעקימת שפתיו הוי מעשה, ועל כן כתב הרמב"ם את הלימוד "יחדיו מכל מקום". ואם כן אפשר לומר דמאותו טעם גם אם הנהיג באופן שלא עשה כולו אלא מקצתו גם כן לוקה,

ובזה יכול וזה יכול אין שום סברא לפטור מנזיקין. הלכך גם אם בעשותה מלמד שאין מעשה עבירה בשנים שעשאוה גם לעניין חייבי לארין, שנים שהזיקו חייבים.

והנה לכאורה אפשר להוכיח גם מרש"י בסוגיין (שבת דף צג ע"א) דדין שניים שעשאוה נאמר בכל האיסורים כפי שהאבני נזר הוכיח מדברי תוספות והר"ן. הגמרא מביאה ברייתא לגבי זב: "היה יושב על גבי המטה וארבע טליות תחת רגלי המטה טמאות מפני שאינה יכולה לעמוד על שלש ורבי שמעון מטהר. היה רוכב על גבי בהמה, וארבע טליות תחת רגלי הבהמה טהורות, מפני שיכולה לעמוד על שלש". וכתב רש"י (ד"ה ור"ש מטהר) וז"ל: "ר"ש לטעמיה דאמר זה אינו יכול וזה אינו יכול נמי אינו אלא כמסייע ופטור" וכ"כ רש"י בדין היה רוכב על גבי בהמה בד"ה מפני שיכולה לעמוד על ג': "הלכך כל אחד ואחד ה"ל רביעי ואינו אלא מסייע וסתמא כרבי יהודה דזה יכול וזה יכול קרי מסייע". והתוספות שם (ד"ה ור"ש מטהר) חולקים על רש"י וס"ל דאין להוכיח משנים שעשאוה דשאני הכא דגלי קרא לפטור. הרי דרש"י הוכיח מרבי יהודה ורבי שמעון שלמדו מבעשותה על טומאת זב, ואם נאמר שבעשותה נאמר רק על חטאת אבל לא לגבי איסור, או אם נאמר שבעשותה נאמר רק לגבי שבת ולא באיסורים אחרים, איך אפשר להוכיח מרבי יהודה ורבי שמעון על טומאת זב. ומוכח מרש"י דהמיעוט בעשותה אינו מתייחס דוקא לשבת או לחטאת, אלא רש"י סובר דהמיעוט מגלה ששנים שעשאוה נחשב כל אחד כמסייע, ואם כן זה לימוד לכל התורה כולה. וכן הוכיח מרש"י בספר בן אורי. ועיין בתשובות בית יצחק (חלק

א' סימן לה אות ד') וז"ל: "ועיקר הדבר אי בכל איסורין שנים העושים חייבין תלוי בפלוגתא שבין רש"י ותוס' דרש"י פירש בשבת צ"ג אהא דהיה רוכב על גבי בהמות וד' טליות וכו' טהורות וסתמא כר"י דזה יכול וזה יכול פטור. אף דבשבת גלי קרא. משמע דילפינן בכל דוכתא משבת. אבל התוס' פי' דהוי זה אינו יכול וזה יכול, ומשמע דבז"י וז"י לא ילפינן משבת." עכ"ל. והנה מה שכתב דהתוספות פירשו דהוי זה אינו יכול וזה יכול, כוונתו לתוספות ד"ה מפני שיכול לעמוד על ג' שכתבו "וה"ל כל רגל אינו יכול והג' אחרים יכולין".

ולענ"ד ההסבר במחלוקת רש"י ותוספות שונה, דלפי דבריו יוצא שרש"י סותר את עצמו שהרי בפסחים (דף פה ע"ב ד"ה דעבד, שהובא לעיל) כתב דרק לגבי שבת ושאר חיובי חטאת נאמר בעשותה. על כן נראה דמסוגייה זו אין ראייה דאע"פ שהלימוד נאמר רק לגבי חטאת, סוף סוף התורה קוראת לשנים שעשאוה עשיית מקצתה ולא כולה, כלומר כל אחד נחשב כעושה מקצתה והיינו מסייע, אבל ודאי דלגבי איסור לאו וחיוב מלקות גם עושה מקצתה נחשב לאיסור. אבל לגבי טומאת זב, תלוי אם רוב הזב נישא על כל אחד. ומאחר ובשנים שעשאוה כל אחד נשא רק את קצתו ולא רובו על כן הדין בד' טליות תחת רגלי הבהמה טהורות. ועיין תוספות (ד"ה ור"ש מטהר) דמקשים על רש"י שכתב שר"ש לטעמיה דפטור זה אינו יכול וזה אינו יכול: "ואינו נראה לרשב"א דשאני התם דגלי רחמנא דאיכא קרא לפטור", התוספות לא מקשים על מה שלגבי היה רוכב על גבי בהמה וד' טליות תחת רגלי הבהמה טהורות מפני שיכולה לעמוד על ג' כתב רש"י שסתמא כרבי יהודה דזה יכול

התוספות מסכימים לזה. ועל פי זה נאלצים התוספות לפרש בארבע טלית תחת רגלי הבהמה דמפני שיכולה לעמוד על שלש ה"ל כל רגל אינו יכול ושלש אחרים יכולים. משום שהגמרא מנמקת את זה מטעם מסייע אין בו ממש, וזה ניתן לומר רק אם כל רגל נחשבת כאינו יכול שהרי אם נאמר כרש"י דזה נחשב כזה יכול וזה יכול, איך אפשר לומר דזה כמסייע ואין בו ממש, הרי יש בו ממש לגבי חייבי לאוין שהרי רק מחויבי חטאת נתמעט. ורש"י ס"ל דאין בו ממש כאן הכוונה שאין ממש כאילו כולו נעשה על ידו אבל יש בו ממשות של מקצתו. ולפי זה צריך לומר בשיטת רש"י שיש שני דינים של מסייע, אחד בזה יכול וזה אינו יכול, שם מסייע אין בו ממש לגמרי, ואפילו איסור דרבנן אין בו כמו שמוכיחים התוספות (ד"ה אמר רב זבד). ויש מסייע שאין בו ממש בזה יכול וזה יכול שם הכונה דאין דין ממשות מלאה דסוף כל סוף עשה רק את מקצתו. ועל כן לגבי זב כיון דכל אחד נשא את מקצתו הרי זה כאין בו ממש. מה שאין כן בחייבי לאוין גם עשיית מקצת עבירה אסורה.

אשר לראית האבני נזר, נראה שיש לדחות את ראיתו ששנים שעשאוה שייך גם בשאר איסורים מהא דכתב הר"ן בעבודה זרה שגוי וישראל ששפכו יין לא נאסר כשזה יכול וזה יכול. ויש לומר שאמנם שם שניהם עושים מעשה שותפות, אך שם לא דנים על מעשה עבירה אלא השאלה אם השפיקה נעשתה מכוחו של הגוי או מכוחו של הישראל. ולכן אם בזה יכול וזה יכול נקרא מסייע, ולפי מה שכתבנו ברש"י זה נלמד מסברא לדעת רבי יהודה, אם כן היין לא נשפך מכוחו של הגוי. ולפי דברינו, אם נדון על ההגדרה של המעשה של שנים

וזה יכול קרי מסייע. משום שרבי יהודה אינו לומד דזה יכול וזה יכול נקרא מסייע אלא מסברת עצמו שהרי רבי יהודה סובר שיש רק מיעוט אחד שממנו ממעטים זה יכול וזה יכול ולא זה אינו יכול וזה אינו יכול. והטעם שממעטים רק זה יכול וזה יכול, הוא מסברא שיש למעט את האופן שהמלאכה מתאפשרת בלעדו והוי מסייע. אבל לרבי שמעון יש שני מיעוטים, גם לזה יכול וזה יכול וגם לזה אינו יכול וזה אינו יכול, הרי אין כאן מקום לסברת מסייע. ולכן התוספות הקשו רק על מה שרש"י כתב שדעת רבי שמעון שמטהר משום שרבי שמעון לטעמיה שפטר בזה אינו יכול וזה אינו יכול, שהרי רבי שמעון ממעט גם שותפות ממש של זה אינו יכול וזה אינו יכול והרי זו גזירת הכתוב. ולפי הנ"ל רש"י סובר, דסוף סוף לדעת רבי שמעון התורה קוראת לשנים שעשאוה עשיית מקצתה גם בזה אינו יכול וזה אינו יכול, ע"כ דזה אינו אלא מסייע. שהרי כל המחלוקת בין ר"י לר"ש בברייתא מתיחסת למה שאיתא שם ברישא: "ת"ר בעשותה העושה את כולה ולא העושה את מקצתה" על כרחך דגם זה אינו יכול וזה אינו יכול נקרא מסייע.

ואשר למחלוקת בין רש"י לתוספות שעליה דן בשו"ת בית יצחק שלדעת רש"י ארבע טליות תחת רגלי הבהמה נחשב כזה יכול וזה יכול, ולדעת התוספות אם יכולה לעמוד על שלש, כל רגל הוי אינו יכול והשאר יכול, נוגעת לענ"ד למובנו של הביטוי בגמרא שם: "מסייע אין בו ממש". מהדגשתו של רש"י הנ"ל בפסחים, "וגבי שבת וכל חיובי חטאת כתיב בעשותה בעושה את כולה ולא בעושה את מקצתה", מבואר דלגבי חייבי לאוין שאין בהם חטאת לא נתמעט העושה מקצתה, ואפשר שגם

ולכן כתב הש"ך שכיוון שזו מצוה ליטול צפרניים קודם הטבילה, לכן במקום מצוה יש לומר לעכו"ם ליטול צפרנים בידי או בשיניו כיון דהוי במקום מצוה (וכ"פ במ"ב סימן ש"ג ס"ק י'). ולפי דברינו, מה שכתב הש"ך שבסוגיה בפרק המצניע מפורש שמסייע אין בו ממש לעניין שבת צריך עיון, הרי יש מסייע שגם בשבת הוא איסור תורה אלא שאין חטאת, והרי מסייע של זה יכול וזה יכול הוא איסור תורה, ורק זה יכול וזה אינו יכול הוא מסייע שמותר.⁶ לפי זה נצטרך לדרון לגבי גזיזת הצפרניים האם זה סיוע של זה אינו יכול וזה יכול, או סיוע של זה יכול וזה יכול. אלא שניתן ליישב על פי מה שכתב רע"א (משנה שבת פרק י' משנה ה', וע' בדרוש וחיודוש דף צג ע"א) על שאלת התוספות (ד"ה אמר רב זביד) שבביצה רב זביד סובר שמסייע יש בו ממש, וכאן סובר שאין בו ממש. וכתב רע"א שאדרבא קשה ההיפך: שבמסכת ביצה ס"ל לאמימר לגבי כחילת עין על ידי עכו"ם שמסייע אין בו ממש והרי אי לא עמיץ פתח אין העובר כוכבים יכול לכחול, והוי כמו זה אינו יכול וזה אינו יכול דלא מיקרי מסייע. וכתב ששני עניינים של מסייע: בסוגיה בביצה הוא מסייע משום שהוא אף שלא הוא שם את הכוחלא בעין, ומסייע בסיבה ועושה הכנה שיכול העובר כוכבים לכחול וזהו אין בו ממש. אבל בסוגיתנו מסייע בזה אינו יכול וזה אינו יכול שניהם מיקרי עושי מלאכת ההוצאה. ולפי דברי רע"א מיושב הש"ך שהרי גם הוא מיירי באופן זה של מסייע שהאשה נותן לעכו"ם לקצוץ את הצפרנים, אלא שמסייע כזה אין בו איסור משום שאין שותפות שלה במלאכה. וזה מתאים עם מה שאמרנו

שעשו, סבירא ליה לרבי יהודה דזה יכול וזה יכול נקרא מסייע גם בכל התורה כולה. אבל אם נדון על הפטור של בעשותה, גם מסייע נקרא איסור מן התורה והוא מיעוט רק בחיובי חטאת בלבד.

ד

בשו"ע יו"ד (סימן קצ"ח) נחלקו הט"ז והש"ך לגבי דין גזיזת צפרנים בשבת לפני הטבילה על ידי אשה עכו"ם. הט"ז שם (ס"ק כ"א) אסר, והטעם הוא משום שאותה ישראלית מסייעת לה לאשה הגוזזת בכך שמטה לה את ידה ועל ידי כך נחשב כאילו היא עושה מלאכה זו שאסורה מדאורייתא בשבת ויו"ט כמו שמצינו לעניין הקפת פאה שגם הניקף חייב אם סייע בדבר שמטה עצמו אליו להקיפו. וכתב הט"ז (ס"ק כא): "וראיתי מי ששגג בזה וצוה לחתך ביום טוב על ידי עובדת כוכבים". כוונת הט"ז למהר"ם ולבלין כפי שהעיר על זה הש"ך שם. הש"ך בנקודות הכסף חולק וכתב שהט"ז טעה:

דכאן לא שייך מסייע דדוקא בהקפה דאחד המקיף ואחד הניקף במשמע וכדפירש"י באלו הן הלוקין דף כ' ע"ב דשמעינן לקרא הכי לא תקיפו לא תניה להקיף אי נמי מדאפקיה בלשון רבים משמע דאתרי אזהר רחמנא ניקף ומקיף עד כאן לשונו אלא דבאינו מסיע פטור משום דהוי לאו שאין בו מעשה ובמסייע חייב וכדאיתא בש"ס התם. אבל בשאר אזהרות לא שייך לומר דחייב משום מסייע דמסייע אין בו ממש והכי איתא להדיא בפרק המצניע דף צ"ג ובפ"ב דביצה דף כ"ב דמסייע אין בו ממש לענין שבת ומותר אפילו לכתחילה והוא מוסכם מכל הפוסקים ע"ש.

רל

רסיסי

כד. בעניין שנים שעשאוה

טל

ש'רש"י יש שני סוגים של מסייע, ויש מסייע
שהוא מסברא שפטור כמו זה יכול וזה אינו
יכול.